

Monika Krajcovicova

Praca z czytanką w klasach I-III

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 1,
26-38

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Monika Krajcovicova

Praca z czytanką w klasach I-III

Wstęp

Uczeń umie czytać wtedy, gdy opanuje technikę czytania, rozumie to, co czyta, potrafi ocenić treść i formę czytanego wyrazu oraz w związku z tym doznaje odpowiednich przeżyć. Do tej umiejętności doprowadzamy uczniów przez wytworzenie odpowiedniej atmosfery intelektualnej w szkole i różnorodne sposoby pracy z tekstem. Wprowadzono je do programu nauczania edukacji polonistycznej na zasadzie stopniowania trudności, przy czym materiał ten jest tak opracowany w szkole, że z chwilą zastosowania nowej formy pracy z tekstem nie rezygnujemy z poznanego sposobu, ale główny akcent w danym okresie kładziemy na nowo wprowadzonej formie, po czym przechodzimy do następnej, utrwalając już poznane w zależności od rodzaju tekstu.

Treści programowe ukazują możliwości wykorzystania różnorodnych form pracy z tekstem w celu jego omówienia, pogłębienia analizy, wytworzenia odpowiedniego stosunku do osób i zdarzeń przedstawionych w tekście, wzbogacenia języka ucznia, rozwinięcia jego myślenia, usprawnienia sposobu wypowiedzania się czy też skonkretyzowania określonych pojęć moralnych.

Stosowanie takich zróżnicowanych form pracy z tekstem ma tę zaletę, że zmusza ucznia do kilkakrotnego powracania do tekstu, by odczytać odpowiednie jego fragmenty w celu uzasadnienia zajętogo stanowiska. Jest to doskonała okazja nie tylko do wyrabiania umiejętności czytania ze zrozumieniem, ale i do doskonalenia techniki czytania.

Cele, etapy oraz przykłady opracowania czytanek według G. Grabowskiej¹

Zrozumienie treści stanowi zasadniczy, podstawowy cel czytania:

- przyswajanie i zdobywanie wiedzy,
- przeżywanie treści,
- działania związane z formą i treścią tekstu,
- w czytankach zawarte są wzory dodatnich cech charakteru, dające okazję do kształtowania postawy etycznej, społecznej oraz motywów postępowania,
- zawarte są opisy piękna, różnorodności bogactw krain Polski, dające okazję do budzenia i rozwijania miłości do ojczyzny, zrozumienia pracy ludzkiej i wyrobienia dla niej szacunku,
- odwoływanie się do przeżyć i własnych doświadczeń.

Przy opracowywaniu czytanek w związku z realizacją celów ogólnych i operacyjnych dążymy do tego, aby uczniowie umieli wskazać w tekście jego fragmenty odnoszące się do problemu wyodrębnionego w związku z tematem zajęć, do poszczególnych postaci, do wydarzeń oraz czasu i miejsca, w których się one rozgrywają, wskazać fragmenty dotyczące ilustracji a także miejsca w tekście najważniejsze, najładniejsze lub najciekawsze. Teksty czytanek wykorzystujemy do ćwiczeń stylistycznych, ortograficznych i gramatycznych.

Wszelkie czynności związane z opracowywaniem czytanego tekstu, ich rodzaj i zakres zależą od tematu zajęć, z którym dany tekst musi być wyraźnie związany, a także od celów ogólnych i operacyjnych, jakie sobie zakładamy, oraz od samego tekstu.

W zależności od charakteru pracy myślowej sposoby omawiania tekstów można podzielić na dwie grupy.

Do pierwszej grupy należą sposoby opierające się na analizie utworów, zajmujące się ich fragmentami czy elementami, takimi jak:

- osoby, wydarzenia, obrazy,
- tytuł, myśl główna, budowa całości,
- środki stylistyczne.

Te sposoby omawiania nie biorą pod uwagę toku myśli i kolejności spraw w tym układzie, w jakim je podaje autor. Rozbijają one wątek myśli autora i splatają je w inne całości. Uczniowie zaczynają od wychwycenia trudności, jakby ustalenia zagadnienia, przechodzą poprzez podawanie licznych prób zmierzających do rozwiązania, a kończą na wyrobieniu tej hipotezy, która pozostała po rozpatrzeniu nagromadzonych

¹ G. Grabowska, *Nauczanie języka polskiego w niższych klasach szkoły podstawowej*, Słupsk 1989, s. 3-10; zob. M. Jakowicka, *Praca z tekstem literackim w klasach początkowych*, „Zbiórca Szkoła Gminna” 1981, nr 5; zob. S. Sokołowski, *Jeszcze o czytaniu ze zrozumieniem*, „Życie Szkoły” 2004, nr 3.

Z teorii

argumentów, bo okazała się prawdziwa. Te sposoby omawiania tekstów można nazwać analizującymi.

Zaliczamy do nich:

- nawiązywanie treści utworu do spostrzeżeń i przeżyć dzieci,
- ustalanie kolejności zdarzeń i wiązanie ich w logiczną całość,
- wyodrębnianie fragmentów mających formę opowiadania, opisu itd.

Druga grupa skupia takie sposoby opracowywania tekstu, przy których zachowujemy granice utworu nakreślone przez autora, operujemy całością wytworzoną przez niego, nie starając się wybiegać poza te granice. Przy takich sposobach staramy się odtworzyć mniej lub więcej obszernie wszystko, co autor w utworze przedstawia. Sposoby te można nazwać odtwarzającymi, a wtedy, gdy zdążają do przeprowadzenia pewnych skrótów – syntetyzującymi.

Zaliczamy do nich:

- zdawanie sprawy z treści czytanki po cichym przeczytaniu tekstu,
- podział czytanki na części logiczne,
- nadawanie tytułów.

W dalszej części artykułu przedstawię znacznie szerszą klasyfikację analizujących i syntetyzujących sposobów omawiania czytanek według J. Zborowskiego, J. Kulpy i J. Mroźkiewicza.

Zadania opracowania czytanek

Czytanka stanowi zamkniętą całość wymagającą wszechstronnego opracowania. Przy pomocy każdej czytanki realizuje się określone cele dydaktyczne – poznawcze, kształcące i wychowawcze.

Zadania:

- a) doskonalenie techniki czytania ze zrozumieniem:
 - czytanie kursoryczne: wyrabiające technikę czytania przez wielokrotne powtarzanie,
 - czytanie stataryczne: pogłębiające rozumienie treści czytanego utworu,
- b) wyrabianie umiejętności uczenia się,
- c) wzbogacanie wiedzy o życiu i świecie przez wyjaśnianie i pogłębianie rozumienia treści czytanek,
- d) rozwój mowy przez wzbogacanie czynnego i biernego słownika,
- e) wyrabianie umiejętności pisemnego, poprawnego wypowiedzania się,
- f) przygotowanie do samodzielnego czytania większych pozycji,
- g) wyrabianie wrażliwości na piękno czytanych utworów,
- h) kształtowanie uznania i szacunku dla pracy i ludzi pracy,
- i) wpajanie miłości do kraju ojczystego,
- j) kształtowanie postawy etycznej i społecznej.

Czynności związane z omawianiem czytanek, ich rodzaj i zakres zależą od:

- tematu zajęć, z którym dany tekst musi być wyraźnie związany,
- celów: dydaktycznych i wychowawczych,
- samego tekstu czytanki.

Na podstawie omówienia czytanki w klasach I-III dziecko powinno:

- rozumieć główną treść utworu,
- wyrazić sąd o bohaterze,
- przeprowadzić dostępne dla swojego wieku uogólnienia,
- wyciągnąć odpowiednie wnioski.

Należy unikać zbyt drobiazgowego omawiania czytanek, gdyż wywołuje to nudę i zniechęca do rozwijania zainteresowań czytelniczych uczniów, jak twierdzi G. Grabowska². Trzeba zatem motywować ich do swobodnego, spontanicznego omawiania treści, odwoływania się do własnych przeżyć i doświadczeń, unikać wychodzenia poza ramy tekstu oraz zachęcać do samodzielnego twórczego myślenia.

Etapy opracowania czytanek według G. Grabowskiej³

I etap – przygotowanie do czytania (odbierania tekstu)

Na przygotowanie przeznaczają się od kilku do kilkunastu minut podczas 1-2 zajęć zintegrowanych. Zależy to od stopnia trudności tekstu i wysuniętych do realizacji celów. Najważniejsze jest przygotowanie rzeczowe (rozumienie treści), słownikowe (zasób słów) i emocjonalne (przeżycia).

W przygotowaniu do czytania (odbierania) tekstu należy zachować umiar. Praca nauczyciela polega na przygotowaniu uczniów do aktywnego odbioru treści czytanki, a nie na jej omówieniu.

Do ćwiczeń stosowanych w I etapie należą:

- a) rozmowa – przypomnienie poznanych już wiadomości, ich uporządkowanie, uświadomienie braków i potrzeby ich uzupełnienia. Ośmiela ona i uaktywnia dzieci;
- b) swobodne wypowiedzi – uporządkowanie i pogłębianie posiadanych już wiadomości. Swobodne wypowiedzi są zaczątkiem dyskusji, powodują wzrost zainteresowania dzieci tekstem;
- c) wyjaśnienia – udziela ich nauczyciel, względnie uprzednio przygotowany uczeń – dostarczenie uczniom niezbędnych informacji, które

² G. Grabowska, *Nauczanie języka polskiego w niższych klasach szkoły podstawowej*, dz. cyt., s.7; zob. Cz. Pisula, *Lekcje z tekstem literackim w klasach I-III*, „Życie Szkoły” 1987, nr 7/8; zob. M. Szczepańska, *Praca z tekstem literackim w klasach I-III*, „Życie Szkoły” 1987 nr 4.

³ G. Grabowska, *Nauczanie języka polskiego w niższych klasach szkoły podstawowej*, dz. cyt., s. 8-11; zob. S. Frycie, E. Ziółkowska, *Kształcenie literackie w okresie wczesnoszkolnym*, Warszawa 1996.

Z teorii

pomogą zrozumieć czytany tekst. Wyjaśnienia stosuje się rzadko, tylko wtedy, gdy uczniowie po raz pierwszy stykają się z daną problematyką lub gdy zasób ich obserwacji i doświadczeń jest niewystarczający,

d) omawianie obrazów tematycznie związanych z treścią utworu – pobudzenie wyobraźni dziecięcej, nastawienie emocjonalne, upogłódwienie treści,

e) wycieczki i spacer – bezpośrednie zetknięcie z przedmiotem, zjawiskiem, obiektem, instytucją, zajęciami ludzi, życiem zwierząt, zmianami w przyrodzie. Wielokrotne odwoływanie się do obserwacji i spostrzeżeń poczynionych na wycieczce ułatwia dzieciom zrozumienie treści czytanki, umożliwia też pogłębienie zawartej w niej problematyki,

f) nieznane wyrazy lub zwroty – ich omówienie może wystąpić przed lub po czytaniu tekstu, nigdy w trakcie czytania. Jeśli czytanka zawiera trudne, nowe wyrazy, wyrażenia i zwroty, których uczniowie mogą nie zrozumieć, nauczyciel przed rozpoczęciem czytania wypisuje je na tablicy i krótko objaśnia. Jeżeli natomiast nie zawiera trudnego słownictwa, nauczyciel po zapoznaniu dzieci z tekstem udziela wyjaśnień. Pyta m.in. o znaczenie dwóch-trzech wybranych przez siebie wyrazów.

Obowiązują zasady:

- uczniowie zawsze próbują samodzielnie udzielać wyjaśnień,
- nauczyciel pomaga tylko wówczas, gdy dzieci sobie nie radzą,
- wyrazy i zwroty wyjaśnia się zawsze w kontekście, a nie w oderwaniu od zdania, w którym występują.

g) filmy, audycje radiowe i telewizyjne – można stosować:

- przed zapoznaniem dzieci z tekstem (pobudzenie zainteresowań, przygotowanie rzeczowe lub emocjonalne),
- w trakcie opracowywania tekstu (realizacja zaplanowanego ogniwa),
- po opracowaniu (podsumowanie, pogłębienie treści).

II etap – czytanie tekstu

Czytanka jako utwór literacki stanowi całość i jako całość musi być czytana. Częściowe czytanie nie rozbudza zainteresowania dzieci treścią utworu, uniemożliwia uchwycenie głównego wątku oraz analizę postępowania bohatera i jego ocenę. Czytanie tekstu w całości i we fragmentach występuje w czasie cyklu zajęć kilkakrotnie. Największą wagę przywiązuje się do pierwszego czytania, mającego na celu zetknięcie uczniów z tekstem.

Może być prowadzone w następujący sposób:

a) odtworzenie z taśmy magnetofonowej słuchowiska – czytanka przygotowana przez zespół uczniów z klasy starszej pod kierunkiem nauczyciela,

- b) czytanie z podziałem na role, przygotowane przez dzieci pod kierunkiem nauczyciela,
- c) wzorowe czytanie nauczyciela,
- d) wzorowe czytanie ucznia, przygotowane pod kierunkiem nauczyciela,
- e) samodzielne zapoznanie się z tekstem na zajęciach w toku cichego czytania,
- f) indywidualne przygotowanie czytanki przez uczniów w domu.

Do II etapu zalicza się również wstępne omówienie treści czytanki po pierwszym przeczytaniu. Są to swobodne wypowiedzi na temat przeczytanego tekstu. Należy wyrobić w dzieciach świadomość, że po jednorazowym samodzielnym przeczytaniu tekstu lub po jednowyrazowym wysłuchaniu należy uchwycić jego sens i orientować się w treści. W ten sposób narzuca się im od początku czytanie ze zrozumieniem przy pierwszym zetknięciu z tekstem.

III etap – omawianie czytanek

W skład III etapu wchodzić ćwiczenia oparte na analizie i syntezie tekstu.

Zawsze punktem wyjścia są ćwiczenia analityczne, do których doбира się odpowiadające im ćwiczenia syntetyczne.

Ćwiczenia oparte na analizie tekstu:

- a) nawiązywanie treści czytanki do przeżyć i doświadczeń dzieci,
- b) ustalenie czasu i miejsca akcji,
- c) wyodrębnienie obrazów lub wydarzeń,
- d) wyodrębnienie postaci głównych i drugoplanowych, próba charakterystyki,
- e) opis,
- f) opowiadanie,
- g) wyszukiwanie charakterystycznych fragmentów, np. najciekawszych, najweselszych, najsmutniejszych,
- h) wyszukiwanie w innych czytankach podobnych lub różnych postaci, wydarzeń, opisów oraz porównywanie z tekstem aktualnie opracowanym,
- i) czytanie z podziałem na role.

Ćwiczenia oparte na syntezie tekstu:

- a) podział czytanki na logiczne części,
- b) układanie planu,
- c) streszczenie,
- d) ilustrowanie czytanki rysunkiem,
- e) wyodrębnienie myśli przewodniej,
- f) nadanie czytance innego tytułu.

Z teorii

IV etap – wykorzystanie treści omówionych czytanek

Wszechstronnie opracowana czytanką powinna zostać w odpowiedni sposób wykorzystana.

Można zatem:

- a) pogłębić rozumienie treści czytanki przez wykorzystanie dodatkowych materiałów: fragmentów lektury, książek naukowych itd.,
- b) pisać twórcze opowiadanie,
- c) opanować fragment tekstu na pamięć,
- d) wydać nowy numer gazetki klasowej,
- e) wykonać album,
- f) zorganizować wystawkę (rysunków, pomocy, dziecięcego hobby),
- g) ułożyć scenariusz,
- h) przygotować inscenizację,
- i) przeprowadzić ćwiczenia gramatyczne i ortograficzne,
- j) skorelować treść czytanki z materiałem opracowanym na innych obszarach edukacyjnych.

Analizujące przykłady opracowania tekstów czytanek

1. Czytanie z objaśnieniem

Podstawowym zadaniem różnych sposobów pracy z tekstem jest nauka dobrego czytania oraz korzystania z książek. Podstawą zaś czytania ze zrozumieniem jest czytanie z objaśnieniem, które stanowi jedną z ważnych zasad nauczania języka polskiego. Doskonali mowę, uczy pisemnego wyrażania myśli i przeżyć, stymuluje aktywność twórczą dziecka, a także rozwija myślenie twórcze. Czytanie z objaśnieniem polega na tym, że dziecko analizuje wyrażone przez siebie myśli w celu ich zrozumienia. Wyobraża sobie obrazy zawarte w wyrazach, zdaniach – przyswajając to, co czyta. Najpierw tekst czyta nauczyciel, stosując cechę czytania wyrazistego, a więc zwraca szczególną uwagę na: artykulację, intonację, barwę i głośność. Później uczniowie czytają tekst samodzielnie. Nauczyciel pyta o niezrozumiałe wyrazy i zwroty – objaśniając je.

Przy czytaniu z objaśnieniem bardzo ważna i cenna jest wartość tekstu czytanki.

2. Przygotowanie do czytania tekstu

Omawianie czytanek w klasach I-III rozpoczynamy od przygotowania uczniów do nauki czytania danego tekstu. Może to być pogadanka, wycieczka, film itp. Rolę tego przygotowania spełnia obszar edukacji przyrodniczej i społecznej. Treści z zakresu tego obszaru wprowadzają w temat omawianego tekstu oraz wyjaśniają niektóre wyrazy i zwroty. Bardzo cen-

nym sposobem wprowadzania uczniów w treść utworu jest omawianie obrazów, fotografii, plansz oraz przeźroczy (szkoda jedynie, że tak rzadko stosowanym). Czytanie w szkole ma tylko wtedy wartość, kiedy wzbudza zainteresowanie, wyposaża uczniów w wiadomości, jest źródłem przeżyć, wywołuje potrzebę myślenia oraz rodzi chęć i potrzebę kontaktu z książką w szkole i w domu.

3. Wyjaśnienie niezrozumiałych wyrazów

Przy omawianiu tekstów czytanek wyróżnia się trzy momenty, w których wyjaśnia się niezrozumiałe wyrazy i zwroty: przed czytaniem tekstu, w czasie jego czytania oraz po jego przeczytaniu. Przed czytaniem cichym niezrozumiałe wyrazy i wyrażenia wyjaśnia się tylko wówczas, gdy tekst zawiera dużo wyrazów, których niezrozumienie lub mało dokładne rozumienie uniemożliwia zrozumienie całego tekstu. Przy tekstach lirycznych niezrozumiałe dla ucznia wyrazy i wyrażenia wyjaśniamy z reguły przed czytaniem treści utworu. W czasie czytania nieznanego tekstu wyjaśniamy niewiele wyrazów i zwrotów, aby nie przerywać zawartego wątku i nie utrudniać jego zrozumienia. W praktyce niezrozumiałe wyrazy i zwroty najczęściej wyjaśniane są po przeczytaniu tekstu czytanki przez nauczyciela lub uczniów. Czyni się to na prośbę uczniów lub z inicjatywy nauczyciela. Jeżeli tekst czytanki nie sugeruje trudności słownikowych, wówczas uczniowie mogą go czytać z podkreśleniem tych wyrazów, których nie rozumieją. Niezrozumiałe wyrazy wyjaśniamy w kontekście innych wyrazów, przez zastąpienie ich wyrazami bliskoznacznymi lub przez ich definiowanie.

4. Pierwsze czytanie tekstu

Pierwszym czytaniem obejmujemy cały tekst, przy czym z zasady powinno to być czytanie ciche. Jeśli ma to być czytanie głośne – czytać powinien nauczyciel lub uczeń bardzo dobrze czytający. Uczniowie słuchają z jednoczesnym śledzeniem tekstu. Od czasu do czasu należy polecać zapoznanie się z tekstem przez przeczytanie go po cichu. Czytanie to stanowi przygotowanie do czytania głośnego również ucznia czytającego dość dobrze.

5. Swobodne wypowiedzianie się na temat przeczytanego tekstu

Po przeczytaniu tekstu czytanki przystępujemy do jej omówienia w celu wyjaśnienia treści, spotęgowania przeżyć emocjonalnych uczniów oraz rozwijania u nich mowy i samodzielności myślenia. Początkowo praca z tekstem ma na celu ułatwienie uczniom pełnego zrozumienia treści, a następnie przechodzimy do jej pogłębienia. W czasie opracowania tekstu czytanki nauczyciel zwraca uwagę na to, czy uczniowie rozumieją to,

Z teorii

co przeczytali. W klasie I omawianie tekstu należy rozpoczynać od ćwiczeń słownikowych, a mianowicie od swobodnego wypowiedzania się uczniów na temat treści. Później przechodzimy do wstępnej analizy czytanki: sprawdzamy zrozumienie przez dzieci myśli przewodniej tekstu, poddajemy ocenie bohaterów, doprowadzamy do pewnych uogólnień i wyciągnięcia odpowiednich wniosków.

6. Nawiązanie treści czytanki do przeżyć uczniów

Nawiązywanie treści czytanki do przeżyć i spostrzeżeń dzieci stosuje się we wszystkich klasach edukacji wczesnoszkolnej. Jest to praca o charakterze analizującym i może występować w dwóch odmianach. Pierwsza wychodzi od przeżyć, po czym nauczyciel przechodzi do zapoznawania uczniów z treścią czytanki i porównywania jej z tymi przeżyciami i doświadczeniami; druga polega na czynnościach odwrotnych. Pierwszy sposób bywa stosowany głównie w klasie najniższych. Druga wersja nawiązywania treści czytanek do przeżyć dzieci ma odwrotną kolejność. Najpierw uczniowie czytają tekst, a następnie w swoim doświadczeniu życiowym szukają odpowiednich sytuacji i przeżyć.

7. Zestawienie treści czytanki z ilustracją

Ma to miejsce w klasach I-III. Należy tutaj brać pod uwagę poziom rozwoju psychofizycznego uczniów oraz walory ilustracji, która przedstawia treść w sposób plastyczny – kształtem i barwą, przez co pobudza wyobraźnię i lepiej wyjaśnia dzieciom niektóre pojęcia niż tradycyjne słowo, oczywiście jeśli ilustracja spełnia warunki, jakim powinna odpowiadać.

8. Ustalenie kolejności zdarzeń oraz powiązanie ich w logiczną całość

Może to mieć zastosowanie wyłącznie w utworach fabularnych, np. w opowiadaniach, baśniach, legendach, w których występuje wyraźna akcja, to znaczy kiedy zdarzenia są z sobą związane przyczynowo.

9. Wyodrębnienie obrazów

Jeżeli omawiamy czytankę i mówimy o obrazie, to myślimy o określonej treści przedstawionej przez autora na wzór artysty plastyka. Zarówno jeden, jak i drugi pragnie przemówić do czytelnika za pomocą odpowiednich środków w ten sposób, aby zadziałać na wyobraźnię uczniów w celu wywołania określonego uczucia. Autor tworzy obrazy, wykorzystując wachlarz bogatych środków stylistycznych i językowych. Wyodrębnienie obrazów w czasie opracowania tekstów czytanek jest znacznie trudniejsze niż wspomniane wcześniej formy pracy. Stosujemy

je dopiero w klasie III i to przy dużej zaradności uczniów w takich czynnościach jak np. wyodrębnienie zdarzeń.

10. Wyodrębnienie postaci

Postaciami w utworze literackim są zarówno osoby, jak i zjawiska. Wyodrębnianie postaci ma na celu przygotowanie uczniów do charakterystyki osób. Podczas wyodrębniania postaci zwracamy się do uczniów z pytaniami: O kim lub o czym czytaliście w czytance? Czy podoba się wam postać główna lub postaci drugoplanowe? Omawianie postaci w czytance polega na przedstawianiu ich wyglądu zewnętrznego, cech charakteru oraz na zwracaniu uwagi na postępowanie tych postaci. Na tej podstawie wysuwa się wnioski wychowawczo-moralne. Ten sposób omawiania treści stosuje się w odniesieniu do czytanek, w których występują bohaterowie pozytywni, ale od czasu do czasu zwracamy uwagę również na postaci negatywne, podkreślając ich złe postępowanie. Do wyodrębniania i omawiania postaci należy dobierać czytanki o wyraźnie zarysowanych sylwetkach bohaterów, szczególnie czymś się wyróżniających.

11. Wyszukiwanie w tekście urywków wskazanych przez nauczyciela

Wyszukiwanie w czytance fragmentów najciekawszych, najważniejszych, najładniejszych, smutnych, wesołych itp. wskazanych przez nauczyciela na zajęciach nie sprawia uczniom żadnych trudności. Uwielbiają oni tego typu ćwiczenia, w których należy każdorazowo odczytywać dany fragment. Przy merytorycznie wartościowym opracowaniu przez nauczycieli czytanek należy nie tylko przygotować uczniów do analizy utworu, ale przede wszystkim do zdobycia umiejętności czytania.

12. Wyodrębnienie urywków o charakterze opowiadania i opisu

Ten analizujący sposób opracowania czytanek dotyczący wyodrębniania fragmentów o charakterze opowiadania i opisu występuje w II i III klasie. Stosuje się go wtedy, gdy na zajęciach realizuje się dział programowy z edukacji polonistycznej: ćwiczenia w mówieniu i pisaniu – opowiadanie czy opis. Ułatwia to wyodrębnianie odpowiednich fragmentów. Z kolei odczytywanie tych fragmentów pomaga uczniom w opanowaniu umiejętności wypowiedzania się w zakresie obu tych form mówienia.

13. Określenie w czytance miejsca akcji

Miejsce akcji w czytankach określamy w klasie II i III. Jednak możliwości wykorzystania tej formy są ograniczone, gdyż niewiele czytanek nadaje się do tego. Pomimo tego, że zdarzenia odbywają się w jakimś miejscu i jakimś czasie, z treści czytanki trudno jest to wywnioskować.

14. Układanie planu czytanki

Jest to jedna z najtrudniejszych form pracy z czytanką w klasach młodszych. Polega ona na dobrym zrozumieniu treści, podzieleniu jej na logiczne części i streszczeniu każdej z tych części w jednym zdaniu. Tytuły tych części formułuje się w równoważniki zadań, tj. w postaci wyrażenia niemających konstrukcji zdaniowej, ale dla uczniów edukacji wczesnoszkolnej wymagania te są zbyt trudne i dlatego w początkowej fazie ćwiczeń tytuły punktów planu uczniowie redagują w zdaniach oznajmujących. Układanie i zapisywanie planu przewiduje się w klasie III, po odpowiednim przygotowaniu uczniów, które rozpoczyna się już w klasie I, a składa się na nie:

- ilustrowanie czytanki różnymi formami plastycznymi,
- wyszukiwanie w czytankach zdań odnoszących się do ilustracji,
- nadawanie tytułów obrazkom jako przygotowanie do układania planu,
- nadawanie tytułów wyodrębnionym zdarzeniom,
- nadawanie tytułów wyodrębnionym obrazom w tekście czytanek.

Ćwiczenia w układaniu planu rozpoczynamy od zrozumienia łatwych treści, mogą to być opowiadania. Czynność układania planu zaczynamy od przeczytania całego tekstu i dokładnego zrozumienia treści. Następnie przechodzimy do wspólnego wydzielenia ogólnej liczby części z uzasadnieniem słuszności tego podziału. Później uczniowie ustalają granice poszczególnych części i każdej z nich nadają odpowiedni tytuł. W ten sposób punkty planu narastają sukcesywnie. Najpierw wyodrębnienie pierwszej części, nadanie jej tytułu, zapisanie tytułu na tablicy, następnie drugiej, trzeciej i tak do końca czytanki.

Syntezyjące sposoby opracowania czytanek

1. Zdawanie sprawy z treści tekstu po jego przeczytaniu

Tę formę stosujemy częściowo już od klasy I, kiedy to uczniowie dość dobrze opanują technikę czytania. Rozpoczynamy ćwiczeniami w cichym czytaniu ze zrozumieniem. Do ćwiczeń dobieramy teksty o wyraźnej, ale niezbyt złożonej treści. Najpierw uczniowie czytają po cichu, następnie wyjaśniamy niezrozumiałe wyrazy i wyrażenia. Następnie przechodzimy do zbiorowego, a czasem do indywidualnego zdawania sprawy z treści przeczytanego tekstu.

2. Ilustrowanie czytanki

Uwielbiana przez dzieci forma pracy stanowiąca połączenie czynności werbalnych z twórczym działaniem. Zajęcia urozmaicamy poprzez wypowiedanie swoich myśli, przeżyć i emocji odpowiednio dobraną tech-

niką plastyczną. Ilustrowanie czytanek ma również walory kształcące. Nauczyciel poleca zilustrować odpowiedni fragment czytanki. Uczeń wybiera ten fragment treści stanowiący pewną całość. Po wykonaniu pracy plastycznej dzieci wypowiadają się na temat swojej pracy. Możemy dokonywać ich analizy porównawczej pod względem bogactwa treści, ich kolejności występowania w czytance, możemy nadawać tytuły i podpisywać je.

Wszystkie zaprezentowane formy pracy z czytanką zaproponowane przez J. Zborowskiego⁴, J. Kulpę⁵ i J. Mroźkiewicza⁶ pozwolą nauczycielowi wdrażać dzieci do czytania tekstów, kształtować ich osobowość poprzez kontakt z ciekawą i wartościową treścią, a nade wszystko rozwijać zainteresowania czytelnicze już od najmłodszych lat.

Bibliografia

- Czelakowska D., *Metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Kraków 2010.
- Frycie S., Ziółkowska E., *Kształcenie literackie w okresie wczesnoszkolnym*, Warszawa 1996.
- Grabowska G., *Nauczanie języka polskiego w niższych klasach szkoły podstawowej*, Słupsk 1989.
- Jakowicka M., *Praca z tekstem literackim w klasach początkowych*, „Zbiorcza Szkoła Gminna” 1981, nr 5.
- Jakubowicz A., *Czytanie w początkowych latach edukacji*, Bydgoszcz 1999.
- Kulpa J., *Nauczanie języka polskiego w klasach I-IV*, Kraków 1974.
- Mroźkiewicz J., *Nauczanie języka polskiego w klasach I-III szkoły ogólnokształcącej*, Kielce 1981.
- Pisula Cz., *Lekcje z tekstem literackim w klasach I-III*, „Życie Szkoły” 1987, nr 7/8.
- Sokołowski S., *Jeszcze o czytaniu ze zrozumieniem*, „Życie Szkoły” 2004, nr 3.
- Szczepańska M., *Praca z tekstem literackim w klasach I-III*, „Życie Szkoły” 1987, nr 4.
- Zborowski J., *Początkowa nauka czytania*, Warszawa 1959.

Streszczenie

W niniejszym artykule przedstawiono formy pracy z czytanką w klasach I-III. Zaprezentowano cele, zadania oraz etapy opracowania czytanek. Istotne znaczenie w przekazywaniu wiadomości uczniom klas I-III

⁴ J. Zborowski, *Początkowa nauka czytania*, Warszawa 1959, s. 86.

⁵ J. Kulpa, *Nauczanie języka polskiego w klasach I-IV*, Kraków 1974, s. 49.

⁶ J. Mroźkiewicz, *Nauczanie języka polskiego w klasach I-III szkoły ogólnokształcącej*, Kielce 1981, s. 82.

Z teorii

z zakresu edukacji polonistycznej mają również dokładnie ujęte analizujące i syntezujące sposoby omawiania czytanek.

Słowa kluczowe: czytanka, forma pracy, czytanie, analiza, synteza

Working with the reader in classes I-III

In this paper the methods of working reader in classes I-III. Presents the objectives, tasks and stages of development of reading. Important role in relaying messages to pupils of classes I-III of the polish language education are also covered thoroughly analyze and discuss ways of reading.

Keywords: reader, a form of work, reading, analysis, synthesis